

Medborgarinflytande i teori och praktik; om makt, genus och stadsutveckling

Carina Listerborn
Institutionen för urbana studier
Malmö högskola

"I participate,
you participate,
he participates,
we participate,
you participate...they profit."

je participe
tu participes
il participe
nous participons
vous participerez
ils profitent

Fransk studentposter, 1968

FRÅN:

Arnstein, Sherry (1969). 'A Ladder of
Citizen Participation.'

<http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>

- *Medborgarinflytande – en tillfällig passus i planeringshistorien eller ett reellt inflytande över rumsproduktionen? En kort bakgrund.*
- *Vem utgör ”allmänheten” som staden planeras för?
Finns det genusaspekter i stadsbyggandet?*
- *Vem ska medborgaren föra dialog med för att få inflytande över processen?
Var finns makten över det stadens utformning?*

Den kompetenta planeraren – ett hot mot demokratin?

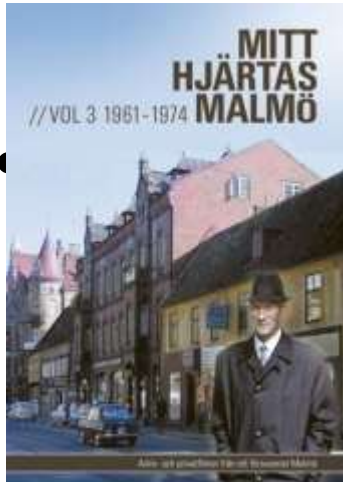
Rivningshysterin på 1960-talet och den nybyggnationen, i form av miljonprogrammet, var på ett sätt början på det intresse för medborgarinflytande som vi ser idag.

En politiskt och expertstyrd planering dominerade och präglade stadsutvecklingen. Experter som skulle se till medborgarnas bästa utifrån vetenskapligt underbyggda undersökningar. Stark samverkan mellan företag, forskare, planerar och politiker.

Kritiken kom från högern och vänstern, riktad mot maktens hegemoni:

Rivningarna

Lugnet i Malmö
finns inte kvar

Hotad bebyggelse
i Göteborg

Hötorgshusen växer
fram i Stockholm
efter Klararivningarna

Alla tyckte inte lika;

”Slumstormare”, ”Husnallar” och ”Ockupanter”

- Mot rivningar – billiga bostäder försvann och arenor för politisk mobilisering
- Miljöfrågorna
- Mot ensidig syn på tillväxt

1977: kvarteret Mullvaden
i Stockholm

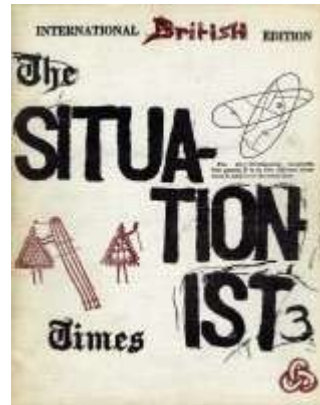
Protesterna mot *nedtagningen av almarna/ "de artfrämmande vegetationselementen"* i Kungsträdgården, 1971, mot citysaneringen

Rätten till staden...

"the beauty is in
The street"

Henri Lefebvre,
Professor at Sorbonne

Intresset för staden och viljan att påverka framtiden delades av många grupper och sociala rörelser under denna period i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet.

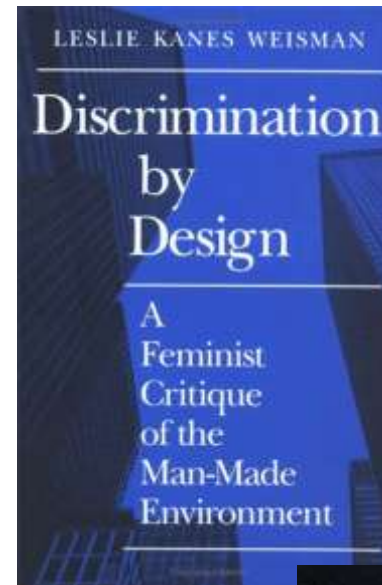

"1968 crystalised all of society's problems over the space of a few weeks," said French historian Michel Winock.

Feministiskt perspektiv på stadsutveckling

- Dwellings, neighbourhoods, and cities designed for homebound women constrain women physically, socially, and economically. Acute frustration occurs when women defy these constraints to spend all or part of the work day in the paid labor force. **I contend that the only remedy for this situation is to develop a new paradigm of the home, the neighbourhood, and the city,** (Hayden 1980: 171).

**"What Would a Nonsexist
City Be Like?"
Dolores Hayden (1980) in *Signs***

Planeringens kris

- Misstro mot ingenjörstyrd planering
- Misstro mot statliga och kommunalt styrda planeringsprojekt
- Misstro mot tilltron på fortsatt ekonomisk tillväxt
- Kritik mot storskalighet och funktionsseparering
- Kritik mot höghusbebyggelse och betongmiljöer
- Svagt utvecklade social service och kommunikationer
- Kritik mot brist på medborgarinflytande
- Funktionalismens kris

Medborgarnas lagliga rätt till inflytande befästes i PBL 1987

- Det handlar om att **medborgarna ska ha insyn i och möjlighet att påverka** planläggningen och användningen av mark och vatten, om att **göra avvägningar mellan allmänna och enskilda intressen** samt om att planering och byggande ska bidra till en långsiktigt hållbar livsmiljö.
- ...planläggningen bör bidra till väl fungerande lokala arbetsmarknader och till att bostadsområdena **utformas så att olika former av boende** kan integreras och **jämställdhet främjas**.
- Bestämmelserna har också utformats så att de ska **främja människornas aktiva deltagande i beslutsfattandet**.
- ...inte bara ta hänsyn till anspråken från människorna i dagens samhälle utan också till behoven hos kommande generationer. **Långsiktiga behov bör då väga tyngre än kortsiktiga intressen**.

Utställningar

Samråd

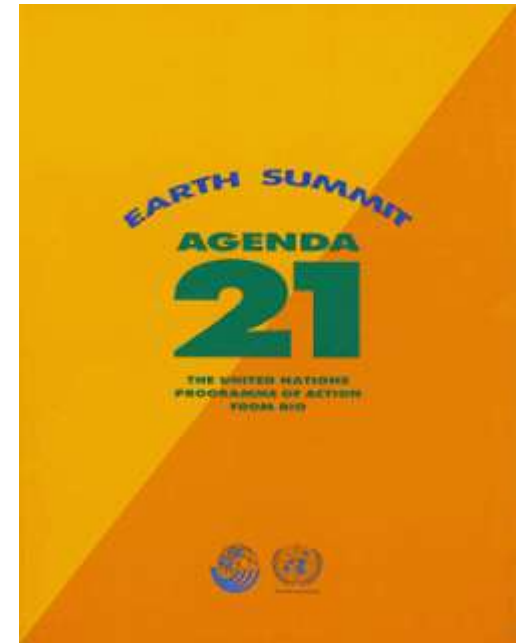
Portalparagraf i PBL (Plan och Bygg Lagen)

Många kommuner vill arbeta mer med medborgarinflytande

Mer än samråd och utställningar.

Medborgardeltagande lyftes inom Agenda 21 som följde Rio-konferensen 1992, där handlingsprogrammet poängterar vikten av lokalt medborgarengagemang.

Lokala myndigheter skulle i samband med detta också utveckla lokala agendor i samverkan med medborgarna.

Grupper som ofta har ställts åt sidan ska specifikt beaktas "kvinnor, ungdomar, ursprungsbefolkningar och deras samhällen och andra lokala samhällen". UNCED 1992:kap 10:10

Medborgarinflytande och dialog i praktiken....

Målsättning:

- Planläggningen bör bidra till väl fungerande lokala arbetsmarknader och till att bostadsområdena **utformas så att olika former av boende** kan integreras och **jämställdhet främjas**. (ur PBL)
- Hur **når man ut** till de man vill nå?
- Hur får man **fler** att delta?
- Vilka frågor är **viktiga** för människor i deras vardag?

Feministisk forskning kring planering:

Historiska aspekter:

- Stadsplaner och bostäder ur ett genusperspektiv
- Hur genus framträder i stadens kulturarv
- Synliggöra kvinnliga arkitekter och planerare

Vardagslivet i fokus:

- Hur organiserar människor sina liv utifrån yrkesliv, ansvar för barn, omvårdnad av äldre, reproduktion, obetalt arbete, etc.?
- Transporter och mobilitet; regionförstoringsfrågan ur ett genusperspektiv?
- Hur påverkar rädslan för sexuellt våld kvinnors rörlighet och användning av offentliga rum?

Demokratiska aspekter:

- Inflytande över planeringsprocessen; vilka frågor anses viktiga?
- Kvinnors organisering och inflytande i politiken
- Kvinnors representation i offentlig och privat sektor

Inte bara kön:

- Maktrelationer inkluderar mer än kön; ett intersektionellt perspektiv på planeringen

Maktrelationer påverkar stadsutvecklingen

- *Planering och stadsbyggnad ska ske i allmänhetens intresse; vem är egentligen inkluderad i denna föreställning om 'allmänheten' eller 'medborgaren'? Vems intressen är det som lyfts fram?*
- Vilka **uttryck** tar sig makten?
(möjligheter, rättigheter, skyldigheter)
- Vilka **normer** utgår vi ifrån - omedvetet?
- Vad **ordnar och underordnar**? Hur uppstår ojämställdhet?
- Hur ser **kunskapsunderlaget** ut i planeringsprocessen?

Hur definieras relevant kunskap om området och utvecklingen?

- Vilken kunskap är värd att beaktas som kunskap; expertens/den professionella eller den levda, kroppsliga, erfarenheten?

Kunskap/Erfarenhet
Privat/Offentligt
Teori/Praktik

Vem talar? Vem lyssnar?

- Planering ingår i ett socialt, kulturellt och politiskt sammanhang – och om sammanhanget inte synliggörs och maktrelationer identifieras riskerar de att reproduceras
- "Ideal-speech situation" är just ett ideal och inte kontextualiserat i reella maktordningar
- Det verkliga lokala engagemanget och viktiga frågor riskerar att glömmas bort när planerare bjuder in till möte

Identifiera på vilka
premiss
deltagande sker

Behov av
vardagslivs-
perspektiv i
planering

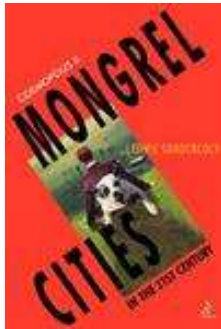
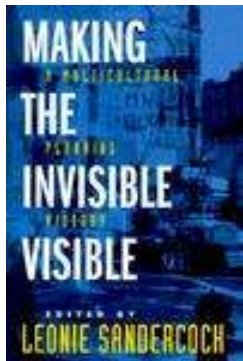
"VOICES FROM THE BORDERLAND"

Towards Cosmopolis

Leonie Sandercock, 1998

Behov av en ny epistemologi/kunskapssyn och nya metoder inom planering:

- Erfarenheter, konstnärliga uttryck, berättande, etc. kan också utgöra "input" i planeringsprocessen och ge röst åt dem som oftast inte blir hörda
- Det behövs mer än att bara inkludera kvinnor i planeringen, även synen på vad som är viktiga erfarenheter behöver utvidgas...
- *Dialog*
- *Lära av människors erfarenheter*
- *Inkludera olika röster*
- *Lokal kunskap/situerad kunskap*
- *Tolka symboler och andra icke-verbala uttryck*
- *Associativ kunskap och andra former av kunskapsbas måste erkännas*
- *"Doing" and action – planera med medborgarna, inte bara för dem*
- *Inkludera det irrationella, konstnärliga, berättande och det performativa; "Insurgent planning"*

Parallella processer? Den reella planeringen

- Kommuner kan vara markägare, men bygger i princip aldrig själv
- Byggherrar och exploatörer får uppdrag och ställer höga krav på vinst
- Fyra byggbolag dominerar byggandet i Sverige idag (ca 90 % av stadsbyggandet). De kallar sig de nya samhällsbyggarna
- Beskrivs ofta som det enda sättet att bygga och planera idag – dyra bostäder, arenor, shopping center, etc. med hänvisning till 'trickle-down' ekonomi

Byggherrar bjuds in att lämna anbud för bostadsbebyggelse i kvarteret xxxx

*Marknadsorienterade lösningar:
Förhandlingsplanering, Offentlig-privata-partnerskap, Stadsbolag....*

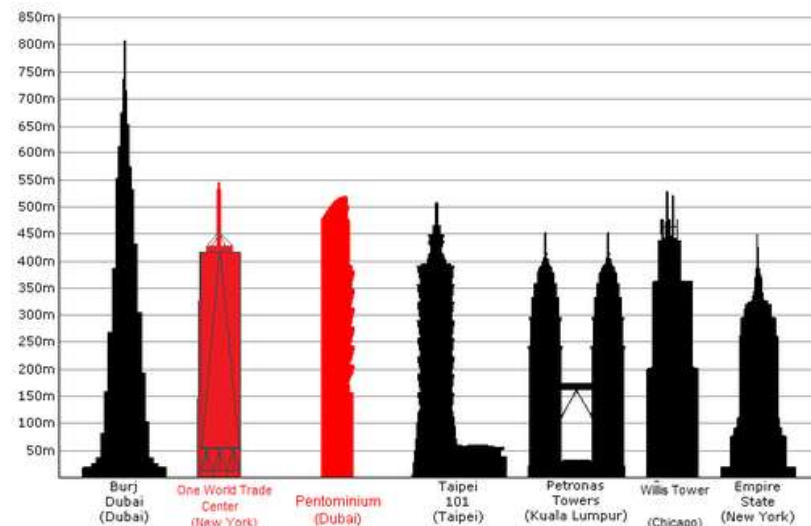

Vad har medborgarinflytandet egentligen betytt för stadsutvecklingen?

- “what is the underlying logic of property development” as these speculative plans more than often goes against or divert from (municipal) “planners’ conceptions of desirable spatial patterns”
- ...När stadsutveckling reduceras till att bli fastighetsutveckling innebär det att det lokala styret prioriterar fastighetsbranschen före medborgarnas behov....
- ...Dessa planer är oftast inte rationella (ekonomiska) utan måste förstås i en kulturell kontext – där inte minst genusaspekter är relevanta.

(Susan Fainstein (2001) *The City Builders*)

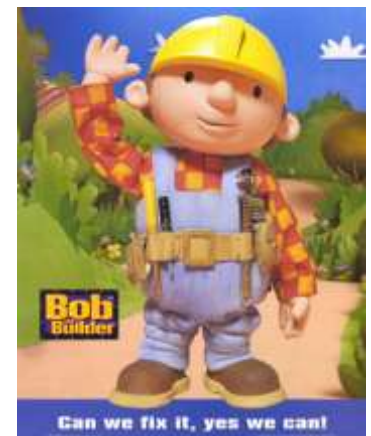
Form follows power....

”Fastighets- och byggbranschen säljer sina koncept till regeringar, finansinstitut och hyresgäster....

...Ofta bygger de projekt med liten chans att lyckas ... Men den personliga tillfredställelsen är inte endast knuten till lönsamheten i projektet. Personer både inom politiken och industrin ger efter för önsketänkande och driver allt större och mer omfattande utvecklingsprojekt..... jag har slagits av i vilken utsträckning projekten har drivits av enskilda manliga egon som hittar personligt uttryck i att bygga höga byggnader och sätter sin persona på landskapet”

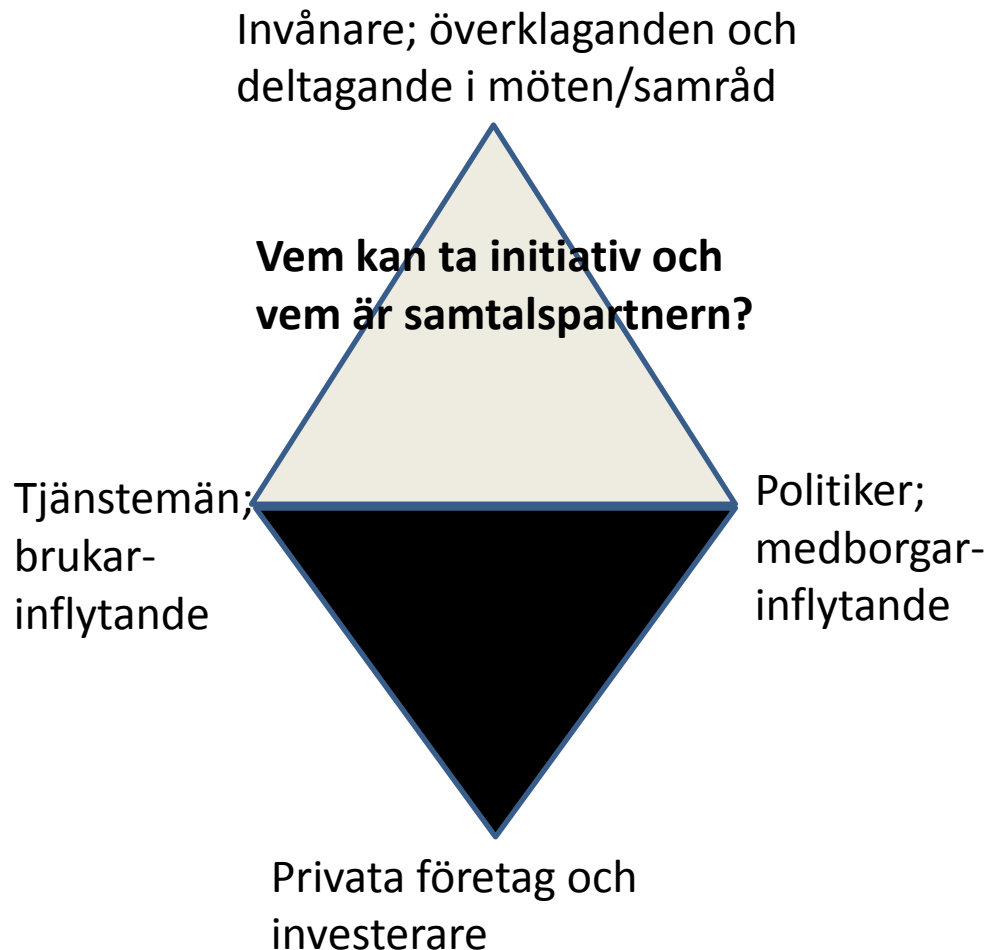
Susan Fainstein 2001
(studier av stadsbyggande
i London och New York)

Representativ demokrati; förtroendevalda representanter för medborgare

Vid hantering av ärenden ska kommunen främja

- en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder
- en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper
- en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt
- en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens.

Medborgares egna initiativ

– vem ska de tala med? Tillbaks till ruta 1?

- NIMBY
- YIMBY
- Lobbygrupper
- Nya sociala rörelser

Demokratiska gapet...

- ...mellan den verklighet som människor lever i och den stad som planeras....

Pris per kvm för bostadsrätter (från Mäklarstatistik):

- Centrala Stockholm – 73 350 kr/kvm
- Centrala Göteborg – 44 610 kr/kvm
- Centrala Malmö – 23 026 kr/kvm
- Brist på hyresrätter!

”...genomsnittet cirka sex år eller mer för ett förstahandskontrakt i Huddinge, Upplands Väsby, Järfälla eller Botkyrka. För hyreslägenheter i Solna har bostadsförmedlingen en genomsnittlig kötid på hela tio år.” (SvD 2013)

Norra Djurgårdsstaden,
Sthlm. Pris per kvm; ca
65 000 SEK

Medborgarinflytande i....

- Den formella planeringsprocessen?
- Den reella stadsutvecklingen?
- Medborgares egna initiativ?

Tack!

Kontakt: carina.listerborn@mah.se